

Száz éve született Supka Magdolna, 1914. augusztus 3-án. A vén Európát ekkor érte el a század első nagy megrázkódtatása, mikor a „boldog békeidő” emberöltőkre eltávozott az életéből. Egy évvel idősebb bátyját, Ervint követve érkezett a családba.

72 Féja Endre

EMLÉKEK SZŐTTESE

Az otthon éppúgy meghatározó lett az életében, mint annak szellemi öröksége. A kezdeti megpróbáltatásokat feltehetően még fel sem fogta: a vesz-

tes háborút, a rövid bécsi emigrációt, ahová édesapját követte a család, az életet a bécsi alagsori házmesterlakásban, a hazatérést, édesapja létbiztonságának megingását, majd a költözést az új otthonba 1920-ban, a Lágmányosra, ahol orvos nagyapja lakást vásárolt nekik. Akkor még csak ez a hatalmas háztömb magaslott ki a környező rétből, amely a Dunáig húzódott. Innen indult az elemi iskolába, a gimnáziumba, az egyetem bölcsészkarára, és itt élt élete végéig: Budán, az egykori Lenke térnél, a mai Bocskai úton.

Az otthon meghatározta humán irányba forduló érdeklődését, adott a családi indíttatás. Édesanyjának kiváló képzőművészeti készsége volt: akvarellképeket festett, rajzolt. Később a családja miatt mondott le művészi álmairól. Édesapja, Supka Géza – polihisztorként – több szobát betöltő hatalmas könyvtár mellett és lapkivágatokkal teli szekrények között írt, szerkesztett, fordított. Érdekes és értékes emberek, tudósok jártak hozzájuk, mások heti rendszerességgel zenélni verődtek össze. A német és olasz szó éppoly gyakori volt ezekben a szobákban, mint a magyar. Édesapja legalább öt nyelven beszélt. Nem véletlen, hogy lánya a művészettörténet mellett a német és az olasz szakon szerzett diplomát.

Azután ez a fiatal, ragyogó szépségű, huszonnégy éves lány, aki nemrég fejezte be az egyetemi tanulmányait, összekötötte életét egy harmincnégy éves férfival, apámmal, akit pont akkor sajtópörök és egzisztenciális gondok fontak be, és véle együtt vállalt egy alig nyolcéves félárva gyereket. 1938 közepén járt ekkor az idő. Nem volt könnyű a helyzete: egyszerre zúdult reá a házasságának fölépítése, az állás- és pályakeresés, művészi vágyainak megalapozása, s mellette még az anyaszerep is, ami sok lemondást jelentett. A második elemibe járó kisfiú ott volt mellette a maga mindennapos apró gondjaival. Ekkor még maga sem tudta, hogy a képzőművészet, a színészi vagy az előadói pálya, a film világa, esetleg a műfordítás vagy az irodalom felé induljon, hiszen mindegyikhez voltak adottságai. Mindez pedig – ugyanabban a háztömbben – egy kétszobás lakásban, amelyet nagyanyja engedett át az új házasoknak.

Ahogy a múltó idő során az évtizedek egymás után rakódnak a vállamra, egyre gyakrabban merülnek föl tűnő életem emlékei: tájak, események

és emberek fonódnak össze. Így tűnik elő nevelőanyám alakja, Supka Magdolna is, akit mindvégig anyámnak szólítottam. Innen indult a kapcsolatunk, melyet egészen az elhunytáig, hatvanhét éven át semmi sem árnyékkolt be: sem a válása apámtól, sem az újabb házassága, sem a változó világ eseményei. 1948 februárjában írta – öt évre a válásuk után – apámnak: 73

„Amíg én élek, s van betévfő falatom, Bandinak nem lehet baja, s el lesz látva; szeretetet is kap tőlem, ha nem is vagyok képes annyit adni, mint az édesanya, de én azt hiszem, sokkal többet, mint amennyire általában az emberek képesek mutatni. Akárhogy is alakul az életünk, mi hárman összetartozunk, s ezen rossz sors és emberi indulat nem változtathat.” Nem pusztán szavakat vetett papírra: egyenes, őszinte, az életét végigkísérő vállalás volt ez.

Ezt a majdnem két emberöltőnyi időt felidézve tűnik fel alakja és merülnek föl jellemző emberi vonásai, melyeket megpróbálok mondatokba önteni, hozzátevé megőrzött emlékeim. Elsőnek említeném a munka szeretetét és tiszteletét. Élete végéig dolgozott. Már középiskolai és egyetemi éve alatt kitanulta az ötvös- és ékszerésmesterséget, édesapja kívánságára, mivel szerinte egy humán érdeklődésű ember nem lehet meg legalább egy gyakorlati végzettség nélkül. Amikor pedig a múzeumokhoz került, legalulról kezdte: 1943 decemberétől a kiscelli dombra kapaszkodott fel éveken át, a Budapesti Történelmi Múzeum Újkori Osztályán dolgozott mint napidíjas gyakornok, s innen jutott el később a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztályának tudományos főmunkatársi beosztásáig. Emellett kutatott, írt, fordított, kiállításokat szervezett és nyitott meg, melyek eseményszámba mentek. Mély belső erő vezette ezt a tenni akarást. Mindig bizonyítania kellett, mert önmagával szemben volt a legszigorúbb: láttam, hogy mennyit küzdött még egy-egy mondattal és bekezdésszerű szöveggel is, amikor formálta, s végül költői rendtelenségben halmozódtak fel a kéziratok, fogalmazványok, levelek, melyek között nehéz volt eligazodni. Egy-egy iratköteg tetejére papírt tett: „fontos” felirattal – azután a „fontosak” olykor éveken át tovább halmozódtak. Élete során mindig erőfeszítésekre kényszerült, miközben hatalmas tárgyi tudást halmozott fel, mert sohasem alkalmazkodott az éppen aktuális politikai rendszerhez, és sosem követte a „korszakhoz hű” művészeti elvárásokat. Mindvégig szókimondó és bátor mert lenni.

Kiemelném a vállalás tisztességét is, ami szintén végigkísérte. Jórészt másokért élt, ez töltötte ki az életét, a szolgálatot vélte földi hivatásának: a családjáért, a barátaiért, a méltatlanul kezelt tehetségekért és a magyarságért. Doktori disszertációja *A magyar úrihímezés* volt. A kötődés és a magyarságtudat az, ami mindvégig jellemezte. A németországi Dürer-kiállításon is azt mutatta be, mire képes a mi művészetünk. Nemzeti értékeink egyik

őrzője, számba vevője volt a művészet síkján – Zichy Mihálytól kezdve a fiatalokig. Életeleme lett, betöltötte életét a 20. századi kortárs művészet és a grafika világa. Rázmány Csaba unitárius püspök fogalmazta meg vele kapcsolatban a jézusi gondolatot: a fáklya magát emészti meg, hogy
74 másokat szolgáljon. Önzetlenül segített a bajba jutottaknak, a mellőzötteknek és a művészet világából méltatlanul kiszorítottaknak. Sokakért élt, azokért, akiket szívébe fogadott. Kutatta, megérezte és felfedezte a tehetségeket, s kereste a lehetőségét kibontakozásuknak. Képes volt ösztönözni, bizalmat önteni az emberekbe, ezt a megelőlegezett bizalmat tapasztaltam magammal kapcsolatban is. Tudott szeretni, küzdeni szereteteiért, s tudott gyűlölni, a politikai és szakmai szűklátókörűséget tapasztalva. Tudott lelkesedni, tudott elkeseredni és tudott ostorozni. A nehéz időkben adódott mód az emberség próbájára, ilyenkor tárult föl a lélek tisztasága és a segítő szándék önzetlensége.

A családja iránti kötődés végtelenül erős volt benne, pedig ez később súlyos terhet rakott a vállára. Szüleitől sokat kapott, örökölte a tehetség és a nyelvérzék mellett a széles körű érdeklődést, a hűséget hazájához, múltunk értékeinek megbecsülése mellett az új iránti nyitottságot, utóbb azonban sokasodtak a családot sújtó betegségek, gondok, melyek végigkísérték az ő életét is. Az évek során fokozódott a gyermek utáni vágya, s amikor ez – második házassága során – teljesült, lánya s annak kibontakozó tehetsége derűt és oldórást hozott éppúgy, mint később az unokái érkezése. Majd egymás után búcsúznia kellett az édesapjától, édesanyjától, bátyjától és a férjétől. A hitéből merített erőt ennek viseléséhez. Saját munkája mellett édesapja hagyatékának gondozására is gondolnia kellett. Egyedülálló lapkivágot-gyűjteményét méltó helyre juttatta, s gondolt kiadatlan munkáinak publikálására.

Sok embert ismert, sok barátja volt, a művészeti világ emberein kívül is. A nála megfordulók között írókkal, orvosokkal, grafikusokkal éppúgy találkoztam, mint Ferenc József unitárius püspökkel. Hitt és bízott a barátaiban, és sokan szerették, többekhez kötötte szinte testvéri kapcsolat, mint például Koszta Rozáliához és a mindvégig mellette álló Kisteleki Ibolyához. Élete végén több elismerő kitüntetésben részesült munkásságáért, ezek azonban különösen nem kápráztatták el. Szerény „munkása” maradt vállalt feladatának: a magyar képzőművészet szolgálatának, értékei felfedezésének és felmutatásának. Küzdött Aba-Novák Vilmos, Kohán György, Szalay Lajos, Tóth Menyhért méltó és megillető helyéért a magyar művészetben, valamint a fiatalok értékeinek elismertetéséért, hogy csak egyet említsek, Kárpáti Tamás varázslatos festői világának bemutatásáért.

Életének legválságosabb szakaszaiban a hit adott erőt, biztosított belső tartást. Istenhívő volt. Az nem is lehetett más, aki a transzcendens világban hitt, és jelenségeivel annyit foglalkozott. Egyik levelében írta, mikor

apámmal nehéz helyzetbe kerültünk: „Isten velünk van, eddig is megmutatkozott, ez bizonyos.”

Egyéniség volt, egyszeri és megismételhetetlen jelenség, akire oda kellett figyelni, aki képes volt lenyűgözni mindenkit: barátot és ellenfelet. Amikor eltávozott közülünk, sokan búcsúztatták: Gyurkovics 75 Tibor, Makovecz Imre, Schmidt Mária, Pozsgay Imre; Sipos Mihály hegedűjátéka siratta, csupán őket említve a reá emlékezőkből. 2005. december 2-án temették, több százan búcsúztunk tőle, kísértük el Budán, a Szent Gelért-plébániatemplom urnatemetőjébe. Az „övéi” jelen voltak, csupán az éppen regnáló „kulturális hatalom” képviselői maradtak távol. Egykori lakása alatt, a házfalon márványtábla őrzi emlékét.

Egyre több ember távozik, hiányzik az életemből, közöttük Ő is. Nem csupán akkor, midőn a budai Bocskai úton járva felnézek volt otthonának ablakaira, hanem amikor az esték már az éjszakába hajlanak, és a csönd együtt kerül szét a sötétséggel. Akkor kelnek életre a múlt árnyai. Köszönöm a Teremtőnek, hogy anyám sokáig lehetett közöttünk, és így én is részesülhettem a felém sugárzó szeretetéből.

2013 nyarán

